

## SULTANIYE (KARAPINAR)'YE İÇME SUYU GETİRİLMESİ, SUYOLLARININ TAHRİBİ VE TAMİRİ (1568- 1582)

Hasan Basri KARADENİZ<sup>1</sup>

### ÖZ

Şehzâde Selim'in isteği üzerine 20 Haziran 1560 tarihli bir hükümlerle, Konya ile Ereğli arasında bulunan Karapınar'da bir külliye ve onun etrafında bir kasaba kurulması emredilmiştir. Bu külliye, camiî, han, hamam, dükkânlar, boyahane, şadırvan, çeşme ve 1579'dan sonra yapılan ve Salur Köyü yakınlarında Kavaklıpınarı denilen mevkide bulunan değirmenden ibarettir.

1568-1569 yıllarında 55 km uzaklıktaki Karacadağ'ın Ovacık yaylasından bu külliye su getirilmiştir. Ayrıca kasabanın farklı yerlerindeki beş çeşmeye de bu sudan verilmiştir. Diğer taraftan, bu su-yolu zaman zaman tahrip edilmiş ve görevlilerce tamir edilmiştir.

**Anahtar kelimeler:** Sultaniye, Su-yolu, Çeşme, Su, Külliye

### ABSTRACT

Upon request of Şehzade Selim, it was ordered to built a complex in Karapınar, located between Konya and Ereğli, and around that complex, a town. That complex is composed of mosque, inn, bath, shops, fountain, dyehouse, tap and a mill which was built after 1579 and located in a site called Kavaklıpınar around Salur Village.

Around the years 1568-1569 water was transported to that complex from the Ovacık village of Karacadağ which is 55 km away. In addition to this, that water was delivered to five taps situated in different places in the town. On the other hand, this flume has been destroyed in various times and fixed by the attendants.

**Keywords:** Sultaniye, Su-yolu, Çeşme, Water, Külliye

---

<sup>1</sup> Prof. Dr. Dumlupınar Üniversitesi- Tarih Bölümü.

## Giriş

Şehzâde Selim Konya-Adana-Halep yolu üzerinde bulunan ve kurulmadan önce terk edilmiş, korkulu ve تنها bir yer olup, Konya'ya 96 ve Ereğli'ye 52 km uzaklıktaki Karapınar'da bir külliye yapılmasına karar vermiştir. Şehzâde Selim'in bu isteği uygun görülmüş ve 20 Nisan 1560 tarihli bir hükümle hem bir külliyenin hem de etrafında bir kasabanın kurulması emredilmiştir. Camiî, han, hamam, vs.'den müteşekkil olan külliyenin projesini Mimar Sinan hazırlamış, mimarlığını ise Halep'li Cemaleddin yapmıştır. Ayrıca, yapım faaliyetlerini yürütmekle Niğde kadısı görevlendirilmiş; çevre kazâlardan da duvarcı, marangoz gibi inşaat ustaları buraya getirilmiştir. II. Selim külliyesinin ne zaman tamamlandığı kesin olarak bilinmemekle birlikte caminin kitabesinden 1563-64 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Bu külliye, camiî, han, hamam, dükkânlar, boyahane, şadırvan, çeşme ve 1579'dan sonra yapılan ve Salur Köyü yakınlarında Kavaklıpınarı denilen mevkide bulunan değirmenden ibarettir.

Diğer taraftan su, insan hayatında vazgeçilmez unsurdur. Bu sebeple, onun bulunmadığı yerde canlı hayattan bahsetmek imkânsızdır. Dolayısı ile birçok hizmet birimini bir arada bulunduran imâretlerde ilk temin edilmesi gereken nesne su olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde bir imâretin en önemli birimlerinden birisi de su tesisatıdır. Gerek inşaat esnasında gerekse inşaat tamamlandıktan sonra imâretin ihtiyacı olan suyu temin için şehir ve kasabalar dışında uygun yerlerde su kaynakları bulunurdu<sup>2</sup>. Önce kaynak suların yeterli olup olmadığı tespit edilir ve yeterli su bulunduğu anlaşıldıktan sonra arazi incelenmeye başlanırdı. Suyun nereden akıtılacağı, nerelere kemer veya tünel inşa edilmesi gerektiği tespit edildikten sonra su-yolunun yapımına başlanırdı. Suyolunun inşâsında lüzumuna binaen kanallar açılır, tüneller kazılır, kemerler inşâ edilir ve künkler döşenirdi. Böylece, su uygun bir seviyede istenilen yere ulaştırılırdı. Ayrıca, su dinlendirme, durultma, çökeltme, havalandırma ve aktarma gibi işlemlerden geçtikten sonra arıtılır ve temizlenirdi. Bu işlemleri gerçekleştirmek amacı ile savaklar, bacalar, filtreler ve arıtma havuzları yapılırdı<sup>3</sup>. Suyun kaynağından alınıp, kullanım yerine getirilmesine ve dağıtılmasına kadar yapılan bütün tesislere "su-yolları" denir. Bu tesisler, kanallar, tüneller, su kemerleri, su terazileri, maksemeler, su depoları ve arıtma havuzlarıdır<sup>4</sup>.

Diğer taraftan, Osmanlı Devleti'nde özellikle şehirlerin su ihtiyacının karşılanma-sına önem verilmiş; gerek devlet gerekse şahıslar tarafından vakıf usulü ile su-yolları yapılmıştır. Bu amaçla, Osmanlı Devleti'nin büyük şehirleri, İstanbul, Edirne, Selanik, Bursa, Manisa, Konya, Şam, v.s. de yapılan suyolları önemli yatırımlardır. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde su yapılarının en önemlileri, İstanbul ve Edirne'de Mimar Sinan tarafından planları çizilen ve inşa edilen su tesisleridir. Bunlar, İstanbul'da Kırkçeşme ve Süleymaniye, Edirne'de ise Taşlı müsellim suyollarıdır. Süleymaniye su-yolu olup, uzunluğu 50 km dir. 1550 -1557 seneleri arasında yapılan bu tesisin önemli bir özelliği, engebeli araziye geçmesi ve eski kalıntılardan faydalanılmış olmasıdır. Bu su yolu ile getirilen su ile hem İstanbul'un Rumeli yakasının hemde Süleymaniye camiinin ihtiyacı karşılanmıştır. İkincisi, 1555-1563 yılları arasında inşa edilen Kırkçeşme su tesisleri için 1564'deki onarım ile birlikte 50 milyon akça sarf edilmiştir. Toplam uzunluğu 50 km olan Kırkçeşme suyolları ile getirilen su, 94 çeşme, 13 hamam, 7 saray, 4 şadırvan olmak üzere,

<sup>2</sup> Osman Ergin, *Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi*, İstanbul 1939, s. 40.

<sup>3</sup> Abdullah Martal, "XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Su-Yolculuk", *Belleten*, C.LII, S. 205 (Aralık 1988 Ankara), s.1587.

<sup>4</sup> Martal, a.g.m., s.1589.

158 farklı tesiste kullanılmaktaydı. Diğer önemli su tesisi ise, Edirne’de ki Taşlımüsellim su yollarıdır. 1530 yılında tamamlanan bu eser, beş saatlik mesafeden, tüneller ve kanallar ile Edirne’ye getirilmiş ve şehre dağıtılmıştır<sup>5</sup>.

Osmanlı Devleti’nde su yolu, su künklerini ve sarnıçlarını inşa etmek, yerleşim bölgelerine su getirmek ve bunu künk ve kanallara dağıtmak, kanalları temiz tutmak ve gereken onarımı yapmakla yükümlü ve kendilerine “su-yolcu” denilen görevlilerce idare olunurdu. Buna mukabil, su-yolcular, şerî, örfî, ve divanî vergilerden muâf tutulmuş-lardır<sup>6</sup>. Diğer taraftan, su işleri ile ilgilenen su-yolcu adlı bir teşkilat mevcuttur. Bu kuruluşun ne zaman ortaya çıktığı bilinmemekle birlikte, belgelerden II. Murad (1421-1451) dönemine kadar gittiği anlaşılmaktadır<sup>7</sup>. A, Martal ise, bu devirde su işleri ile uğraşan esnaf gruplarının olması ihtimalini kabul etmekte; fakat su-yolculuğun ortaya çıkışının Fatih döneminde vuku bulduğunu belirtmektedir<sup>8</sup>. Su işleri önceleri su-yolcu başı veya su-yolcu ağası nezaretinde yürütülmekte iken, özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısında su ile ilgili yatırımların artması sonucu, Kanuni döneminde “Su-yolcu nazırlığı” kuruldu. Su-yolcu nazırlığı muhtemelen 1566 yılında kurulmuş olup, Hasan Ağa ilk su yolu nazırı olarak kabul edilir<sup>9</sup>.

### Sultaniye’ye İçme Suyu Getirilmesi

Konya bozkırları ve bu ovanın içinde yer alan Sultaniye ve civarının en önemli meselesi yeterli suyun olmamasıdır. Bu sebeple, yöre sakinleri su ihtiyaçlarının önemli bir kısmını yer altı sularından temin etmek zorunda kalmaktaydı. Yer altı sularından kuyular vasıtasıyla elde edilen su hem kendi ihtiyaçlarının karşılanmasında hem de hayvanlarının sulanmasında kullanılmakta idi<sup>10</sup>.

Karapınar ve civarı Ortaçağ’da korkulu تنها bir yer olup, su sıkıntısı çekilmekteydi. I.Haçlı seferi esnasında Eylül 1097’de Latin ordusu Konya’dan sonra susuz, kurak bir bölgeden geçerek Ereğli’ye ulaşmıştır. Konya’da bu hususta uyarılan Haçlılar yanlarına kırbalar ile su almışlar ve yol üzerinde bir dere kıyısında iki gün konaklamışlardır<sup>11</sup>. 1836-1837 yılları arasında Anadolu’da incelemelerde bulunan İngiliz araştırmacı Hamilton Konya’dan Karapınar (Sultaniye)’a gittiğinde yolda karşılaştığı susuzluğu tasvir eder iken, yol boyunca değil akarsu kuyuların bile mevcut olmadığını, sık sık serap gördüğünü belirtir<sup>12</sup>.

Diğer taraftan, Sultaniye’nin kuruluşundan önceki adı Karapınar olduğuna ve bu adından da anlaşıldığına göre burada bir pınarın varlığı söz konusudur. O halde niçin 55 km uzaklıktan büyük masraf yapılarak, bu yeni kurulan iskân mahalline su getirildi? Karapınar’a adını veren pınar, şehrin içinde bulunan ve Ali tepesi olarak bilinen höyüğün doğu eteklerinden çıkmaktadır. Fakat kayalar arasından çıkan bu su verimsiz ve çoraktır<sup>13</sup>.

<sup>5</sup> Martal, a.g.m., s. 1590-1594.

<sup>6</sup> Cengiz Orhonlu “XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Su-Yolcu Kuruluşu”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Şehircilik ve Ulaşım*, Der. Salih Özbaran, İzmir 1984, s.79.

<sup>7</sup> Orhonlu, a.g.e., s.78.

<sup>8</sup> Martal, a.g.m., s. 1605.

<sup>9</sup> Orhonlu, a.g.e., s. 79; Martal, a.g.m., s. 1614-1615.

<sup>10</sup>H.Basri Karadeniz, *Açeken Oymakları (1476-1716)*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri 1995, s.141-143.

<sup>11</sup> Semavi Eyice, “Sultaniye=Karapınar’a Dair”, *İÜ, Ed.Fak.TD, S.XX*, (İstanbul 1965), s.123.

<sup>12</sup> İbrahim Gündüz, *Bütün Yönleri İle Karapınar*, Konya 1980, s. 23-24.

<sup>13</sup> Hamza Gündoğdu, “Karapınar ve Kayalı Köyü Yakınlarındaki Yağmapınar Mescidi Hakkında”, *VD. S. XVII*, (Ankara 1983), s.141.

Ayrıca buradan geçen Hamilton Sultaniye’de bulunduğu sırada halkın rivayetine göre, mevcut su kekre (acımtırak) olduğu için, Karacadağ’dan şehre ayrı bir su getirildiğini belirtir<sup>14</sup>.

Bu pınarın “Karapınar” adını alması muhtemelen verimsiz ve çorak olmasındandır. Çünkü Türkçede “kara” kuzey, kuzey rüzgârı (soğuk rüzgâr), gece, toprak v.s.manası taşıdığı gibi, yas, haksız vergi, kötü iş, kötü davranış, dertli v.s. olumsuz anlamlarda içerir<sup>15</sup>. Nitekim şehrin kuzeyinde Sultaniye bataklığına boşalan bu suyun etrafında hiçbir bitki yetişmemektedir<sup>16</sup>.

Bu sebeple olsa gerek, Sultaniye şehri kurulur iken, bir taraftan da bu yeni şehre su getirme faaliyetleri başlamıştır. Veziriazâm Siyavuş Paşa için Seyyid Lokman tarafından 1583 yılında yazılan Silsilenâme’de Sultaniye’nin kuruluşundan ve şehre su getirilmesinden bahsedilir. Buna göre, H.966 senesinin Muharremi/M.Ekim 1558’de, Kanuni’nin şehzâdeleri Bayezid ile Selim arasında vukubulan Konya savaşının ardından Şehzâde Selim Adana yolundan Lârende (Karaman)’a gider iken, bu tenha yere bir imâretin kurulmasını emretti. Ayrıca, şehir kurulduktan sonra Kerbelâ çölü gibi bir damla su bulunmayan Sultaniye’ye Karacağ’ın Ovacık yaylasından su getirtti. Bu sayede kasaba ağaçlanmış, hamama ve değirmene su tedarik edilmiş ve böylece Sultaniye güzel ve süslü bir belde olmuştur<sup>17</sup>.

Konya Bölgesi’nin güneyinde bulunan Toros sistemine bağlı düzenli dağ sıralarından başka birde volkanik dağlar vardır. Bu volkanik dağlardan birisi’de “*Karacadağ*”dır. Bu dağın en yüksek yeri “*Se kal’a*” olup, 1975 m’dir. Sıradağ görüntüsü veren Karacağ’da volkanik sivri tepeler halinde olan tepeler çoğunluktadır. Bu tepeler arasında dik inen çukurlar ve düzlükler bulunmakta; ayrıca, batıdan doğuya geçit veren büyük vadiler mevcuttur. Bundan başka, Karacadağ’ın hemen her tarafında yer altı mağaraları vardır<sup>18</sup>.

Diğer taraftan, Karacadağ’da iki önemli yayla olup, bunlar Adalı ve “*Ovacık*” yaylalarıdır. Ovacık yaylası, Karacadağ zincirinin orta bölümünde bir çanak şeklinde birden bire çukurlaşan bir yayladır. Batı-doğu arasındaki geçit bu Ovacık yaylasından sağlanır. Ovacık yaylasının etrafını, sivri tepeler ile kuzeydoğuda Mennek kal’ası, batıda ve boğazın güney yakasında Asmakal’a, doğuda Keçikal’a (Ališar kal’a) ve güneydoğuda Kurşuncu kal’a ile çevrilidir. Ovacık yaylasının her bir taraftan kal’alar ile çevrili olması oldukça dikkat çekici olup geçmişte burada önemli yerleşimlerin olduğuna işarettir.

Ayrıca Ovacık yaylası, Kıcıkışla, Bağdağlı, Sırçalı, Akvirân (Akören) ve Oymalı köylerinin yaylasıdır<sup>19</sup>. Nitekim XVI. asrın sonlarında II. Selim külliyesi vakfı olan Ovacık yaylası, Karacadağ nâhiyesine tâbi olup, burayı tasarruf edenler, yılda vakfa 260 akça otlak vergisi ödemekteydiler<sup>20</sup>.

Bağdaylı köyü ile Ovacık yaylası arasındaki vadiye “*Boğaz*” denir. Ovacık boğazının her iki yakasına Ovacık’tan Bağdaylı köyüne kadar karşılıklı olarak dizilmiş yukarıda bahsedilen kal’alar mevcuttur. Boğazın içinde, yeraltı ve yer üstündeki evler, değirmen,

<sup>14</sup> Gündüz, a.g.e., s.26, 169.

<sup>15</sup> Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.VI, Ankara 1991, s.431-450.

<sup>16</sup> Gündoğdu, a.g.m., s. “gös.yer.”

<sup>17</sup> Osman Şevki Uludağ, “Karapınardaki Selimiye Camii”, *KHD*, C.V, s. 35 (Şubat 1941 Konya), s.35-36; Eyice, a.g.m., s.126.

<sup>18</sup> Gündüz, a.g.e., s.61-62.

<sup>19</sup> Gündüz, a.g.e., s.62-65.

<sup>20</sup> *BOA, MAD. nr. 242*, s.80.

hamam, kilise, kal'a v.s. kalıntıları, daha evvelce burada iskânın varlığına delalet eder<sup>21</sup>.

İşte, Karapınar (Sultaniye)'a getirilen suyun kaynakları bu yayladan doğmaktadır. Halk arasında Ovacık yaylası ve sularından “*Ayakucu bağı, üst yanı dağı, kırk pınarlı ovacığım*” şeklinde bahsedilir. Evvelce çok sayıda soğuk su pınarları mevcut iken bugün pınarların birçoğu bakımsızlıktan kurumuş bazılarının suyu ise tabana kaçmıştır<sup>22</sup>.



Matrakçı Nasuh'un Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn adlı eserinde Karapınar

Seyyid Lokman, Silsilenâme adlı eserinde bu pınarların sayısını 360 olarak kaydetmiş ise de<sup>23</sup> bu rakam abartılı olup, Ereğli kadısına gönderilen H.14 Zilkade 975/M.11 Mayıs 1568 tarihli bir hüküme göre, Ovacık yaylasında 43 göze (pınar) bulunur<sup>24</sup>. Nitekim yukarıda bahsedilen halk tekerlemesinde pınar sayısının 40 olduğu belirtilir.

Sultaniye'ye su getirme faaliyetlerinin ne zaman başladığını tesbit etmek mümkün

<sup>21</sup> Gündüz, a.g.e., s.64.

<sup>22</sup> Gündüz, a.g.e., s.63.

<sup>23</sup> Uludağ, a.g.m., s. “gös. yer.”

<sup>24</sup> BOA, MD. nr.VII, s. 486, hüküm , 1404.

olmadı. Bununla birlikte, pınarların toplanması ve suyun şehre gelişi hususunda mühimme kayıtlarından bilgiler elde edildi. H.3 Zilkade 975/M.30 Nisan 1568 tarihli bir hükümde, Sultaniye su- yolu nazırının<sup>25</sup>, Ereğli kadısı Mevlana Hamza olduğu kayıtlıdır<sup>26</sup>. Bu hüküme göre su-yolunun yapımına bu tarihten önce başlandığı anlaşılmaktadır.

Burada bahsedilen 1 Mayıs 1568 tarihli, Konya, Kayseri, Niğde ve Anduğu kadılarına ve Konya, Niğde, Develü ve Kayseri kal'aları dizdarlarına gönderilen bir hüküme göre, Sultaniye su-yolu nazırı Mevlana Hamza, su-yolu yapımında çalıştırılmak üzere hisar eri talep edilmektedir. Bu sebeple, su-yolunda istihdam olmak için yeterli miktarda hisar erinin gönderilmesi ve bu hususa dikkat edilerek ihmal edilmemesi emredilir<sup>27</sup>.

Su-yolu nazırı Ereğli kadısına gönderilen H.14 Zilkâde 975/M.11 Mayıs 1568 tarihli bir hükümde, Sultaniye kasabası külliyesi için inşa olunan su-yolunda evvela 43 göze 6000 arşın<sup>28</sup>lık yani 4548 m'lik yer işlenerek bir araya getirilmiştir. Ayrıca, bu yapım faaliyetlerinin harcı için 2.100.000 akça sarf edilmiş; artan 400-500 bin akçanın ise su-yolunun tamamlanması için harcanacağı belirtilmiştir. Diğer taraftan, aynı hükümde, su-yolu inşasına gereği gibi önem verilmesi ve su-yolunun bu sene içinde tamamlanması istenir<sup>29</sup>.

Ankara ve Sultaniye kadılarına gönderilen H.9 Safer 976/ M.3 Ağustos 1568 tarihli hüküme göre, Konya, Eskiil ve Ereğli kadılarının merkeze gönderdikleri mektupta, su-yolunun tamamlandığı arz edilmektedir; fakat adıgeçen kadıların arzlarının şüpheli olduğuna işaret olunur ve Ankara kadısından meselenin tahkik edilmesi ve su-yolunun şehre gelip-gelmediği, gelmedi ise ne kadar yer kaldığı ve yahut nereye kadar geldiği sorulur<sup>30</sup>. Ayrıca, yukarıdaki hüküme karşılık verilen cevaba göre, Ereğli kadısına gönderilen H. 25 Cemaziyelevvel 976/ M.15 Kasım 1568 tarihli bir hükümde, suyun şehre getirilmesi için 9580 arşın (7261 m) yerin kaldığı ve Ovacık yaylasının baş tarafında birbirine yakın bir kaç yerde daha 2 lüle miktarında su bulunduğu, bu suyun asıl suya karıştırılması için 2000 arşınlık (1516 m) yer olduğu, bu suyun ilhakı ile Sultaniye'ye getirilecek suyun daha da artacağı belirtilir ve bunun gerçekleştirilmesi emredilir<sup>31</sup>.

Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, Karacadağ'dan Sultaniye'ye suyun getirilmesi 1568 yılı içinde tamamlanamamış; muhtemelen su şehre 1569 senesinde getirilmiştir. Nitekim II. Selim külliyesinde bulunan çeşmenin kitabesinin H.977/M.1569 tarihli olması bu görüşü net bir şekilde teyit eder<sup>32</sup>.

II. Selim Camiî 1563 yılında bitirilmişti. Ayrıca, su-yolunun tamamlandığı 1569 yılında Sultaniye'de 264 hane ikamet etmekte, bir taraftan da yeni haneler şehre gelmekte idi. Bu durumda suyun şehre gelmesi, Sultaniye'nin inşasından sonra; hatta birçok hanenin şehre yerleşmesinin ardından gerçekleşmiştir.

Bu su-yolunun inşası Osmanlı Devleti içi kıymetlidir. Şöyleki, Ovacık yaylasından

<sup>25</sup> Bu tür nazırlık, Osmanlı Devleti su-yolu nazırlığı olmayıp, sadece Sultaniye su-yolu yapımı ile ilgilidir.

<sup>26</sup> BOA, MD. nr.VII, s. 463, hüküm ,1336.

<sup>27</sup> BOA, MD. nr.VII, s. "gös.yer."

<sup>28</sup> Arşının diğer adı "zira"dır. Anadolu'da 1 zira 65 cm'dir. Walther Hinz, *İslamda, Ölçü Sistemleri*, Çev. Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 79; Bununla birlikte, mimar arşını farklı olup, "zirâ-ı mimarî" denirdi. Bu tür zira 75. 8 cm'dir. M.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, İstanbul 1983, s. 88.

<sup>29</sup> BOA, MD. nr.VII, s.486, hüküm, 1404.

<sup>30</sup> BOA, MD. nr.VII, s.665, hüküm, 1848.

<sup>31</sup> BOA, MD. nr. VII, s.912, hüküm, 2499.

<sup>32</sup> Mesud Koman, "Karapınar -Selimiye Camii Münasebetiyle: Şair Meşami", *KHD*, C.V, S.35, (Şubat 1941 Konya), s.2074.

Sultaniye'ye kadarki su-yolu 55 km'dir. Osmanlı Devleti'nin en önemli su-yollarından Kırkçeşme su-yolunun katmalar ile 50 km ve Süleymaniye su-yollarının 26 km (katmalar ile 50 km)<sup>33</sup> olduğu dikkate alındığında, Sultaniye su-yolunun önemi kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Ovacık yaylasındaki pınarlar önce birleştirilmiş, Akkubbepınarı, Çokapınarı ve Ağapınarı gibi adlar almışlardır. Bu sular daha sonra Kocaboğaz içinde inşa edilmiş olan Akkubbe'de toplanmıştır. Akkubbe, Kocaboğaz'da kesme ve düzme taşlardan yapılmış, üzeri taş kemer ile örtülmüş, tek kubbeli bir su deposudur. Derenin karşı yamacından gelen su asma köprüden geçerek iki ayrı künk borudan Akkubbe'ye dökülmektedir. Akkubbe içinde bir araya getirilen su, bu yalakta açılmış dokuz musluktan aşağı akarak yeniden bir ana künk boruda toplanıp, ayrı bir künk boruya akıtılmaktadır. Künkler ile inen su Sırçalı ve Salur köylerini geçtikten sonra, Karaçakıl, Kırnak, Deli Veli küngü, Çayırılık, Arık maslakları ve Acıgöl'ün batısından Ketirlerin kuzey eteklerinden devamla, Kocakaya maslağı, Örtülü maslak, Küpçukuru maslaklarının ardından Kumsivri tepesinin güneyi takip edilmiş ve su Sultaniye'ye getirilmiştir<sup>34</sup>. Öyleki, bu uzun güzergâh Sultaniye su-yolu inşası ile ilgili bir efsane yöre halkı arasında şöyle anlatılır:

“Mimar Sinan ... Sultaniye'ye su getirirken iş mevsiminde işçiler bir günlük planlanan yolu bitirip, ertesi gün kalktıklarında su künklerinin döşeneceği yola takdiri ilahi kırağı düşürerek; bir günlük kazılacak yeri belirlemiş. Mimar Sinan kırağı düşen yolu yolu takip eder ve suyolunu teraziye alarak kazdırmış...”<sup>35</sup>.

Sultaniye'ye getirilen su başta II. Selim külliyesindeki camiî, hamam, han, imaret, şadırvan v.s. tesislerde kullanılmış; ayrıca, şehrin farklı yerlerinde bulunan 5 adet çeşmeye su verilmiştir. Bundan başka, Ovacık yaylasından Sultaniye'ye kadar olan güzergâh boyunca yer alan Sırçalı ve Salur köylerinde de bu su ile beslenen iki çeşme mevcuttur. Son zamanlara kadar Karapınar(Sultaniye)'in su ihtiyacı bu suyolundan karşılanmıştır. Hatta yine yakın dönemlerde 55 km'lik su-yolunun mesafesi kısaltılmış ve 25 km'ye indirilmiştir<sup>36</sup>.

### **Sultaniye Su Yolunun Tahribi, Tamiri ve Korunması**

XVI. asrın ikinci yarısında Osmanlı Devleti'ndeki siyasî istikrarsızlık ve Sultaniye civarındaki tabii şartlar gereği var olan susuzluktan dolayı olsa gerek, su-yolu zaman zaman tahrip edilmiş ve su başka amaçlar için kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde şehirlere getirilen suyun bakım ve onarımına çok önem verilirdi. Sel baskınında bozulan su-yolu, köprü ve kemerlerin onarımı yapılırdı. Ayrıca, su-yoluna zarar veren bağ ve bahçeler bozular, binalar yıkılır, eskimiş ve hasar görmüş su-yolları tamir edilirdi. Su-yollarının bakımından ve onarımından su-yolcuları sorumluydu. Su-yolcular, tahrip olan veya eskiyen su-yolunu bağlı oldukları makama bildirirler ve yapılacak harcamanın tespitinden sonra tamirata başlanırdı<sup>37</sup>.

Su-yoluna tayin edilen kişiler muhtelif şahıslar olabileceği gibi, su-yolu güzergâhı üzerinde bulunan köylülerde su-yolcu olarak görevlendirilebilirdi. Bu şahıs veya köylüler hizmetleri

<sup>33</sup> Martal, a.g.m ., s.1593-1594.

<sup>34</sup> Gündüz, a.g.e., s.169.

<sup>35</sup> İbrahim Gündüz, *Karapınar Folklorü*, Konya 1988, s.24.

<sup>36</sup> Gündüz, a.g.e., s. 69-175.

<sup>37</sup> Martal, a.g.m , s.1596-1597; Orhonlu, a.g.e., s. 81.

mukabili şerî, örfî ve divanî vergilerden muâf tutulurlardı<sup>38</sup>.

Sultaniye II. Selim külliyesi vakıf reâyâsı tekâlif-i örfiyye (kürekçi, güherçile için odun çekmekten, suğlaya çift sürmekten v.s.) muâftılar<sup>39</sup>. Fakat 1643 yılı tahriri ile sadece şehirde sakin olup, imâret hizmetinde bulunanlar ile yine imâret için odun ve un taşıyan ve su-yolu hizmetinde olan evkaf raiyyetinin divanî vergilerden muafiyeti devam etmiş, diğer evkaf raiyyeti bu tür vergiler içinde sadece avârız ile yükümlü kılınmışlardır<sup>40</sup>. Buna göre, Ereğli Kazâsı Karacadağ nâhiyesine bağlı ve adı geçen evkaf reâyâsı olan Salur, Sırçalı, Yuva, Bağday, Kîçikîşla ve Kayalu köyleri halkı su-yoluna hizmet etmektedirler. Mesela, 1643 yılı tahrir defterinde Salur köyü hakkında “*su-yolu*”na *hidmetleri mukabelesi muâflar olmağın ber mucib-i emr-i şerif kemâkân deftere kayd olundu.*” şeklinde bir kayıt vardır. Benzer kayıtlar diğer iki köy içinde mevcuttur<sup>41</sup>.

Osmanlı Devleti’nde su-yollarına belirli bir uzaklık içinde zirâatle meşgul olmak ve bina inşa etmek yasaktı. Bu uzaklık, su-yolunun her iki yanından 3-5 arşın arasında değişen yerin boş bırakılması idi. 1570 senesinde, İstanbul, Haslar ve Galata kadılarına bu hususla ilgili hükümler gönderilmiştir<sup>42</sup>.

Bu tür bir hadise Sultaniye su-yollarında da vuku bulmuştur. Eskiil kadısına gönderilen H.15 Ramazan 977/M.21 Şubat 1570 tarihli bir hükümde, su-yolu nazırı Hasan’ın arzına göre Sultaniye imâreti ve camisine gelen suyun geçtiği güzergâhta bazı şahısların ev inşa ettiğini, bağ dikip, bahçe kurduğunu; hatta zirâat yaptıklarını; bu sebeple, su-yolunun tamamen zarar gördüğü belirtilir; gerçekte ise su-yolunun her iki tarafından 3.5’ar zirâ olmak üzere toplam 7 zirâ, diğer bir ifade ile yaklaşık 5.3 m boş bırakılması gerektiği ifade edilip, durum Divan-ı hümâyuna bildirilir. Bunun üzerine merkezden Sultaniye’nin bağlı olduğu Eskiil kadısına gönderilen yukarıda bahsedilen hükümde, su-yolunun kenarına ev yaptırılmaması, yapılacak ev ile su-yolu arasında her iki taraftan 5.3 m mesafe bırakılması; ayrıca, bahsedilen uzaklık yerde bağ ve zirâat yaptırılmaması, şayet dikilmiş ise sökülmesi emredilir. Diğer taraftan, bu hususla alakalı zaman kaybedilmemesi ve engel olacak şahıslar bulunursa onların Divan-ı hümâyuna bildirilmesi ve bu emrin o civarda bulunan su-yolcu bölükbaşısı tarafından sürekli olarak tatbiki istenir<sup>43</sup>.

Benzer bir durum, Sultaniye gibi İstanbul-Halep yolu üzerinde olan Ilgın şehrinde Vezir Mustafa Paşa’nın yaptırdığı camii ve imârete gelen su-yolu için de geçerlidir. Şöyleki, Ilgın kadısına gönderilen H.28 Zilhicce 996/M.18 Kasım 1588 tarihli bir hükümde, Vezir Mustafa Paşa cami ve imâretine gelen sudan Müslümanların abdest alıp, ibadet ettikleri; fakat bazı kişilerin su akan yerlerin her iki tarafında bağ ve bahçe ihdas ettikleri, değirmen yaptıkları ifade edilir ve bunun engellenmesi istenir<sup>44</sup>.

Osmanlı Devleti’nde su-yollarının zaman zaman bozulduğunu veya tahrip edildiğini yukarıda belirtmiştik. Bu tür hadiseler Sultaniye su-yolunda da vuku bulmuştur. Ereğli kadısına gönderilen H.17 Zilhicce 986/M.14 Şubat 1579 tarihli hükümden Sultaniye su-yolunun tamire ihtiyacı olduğu anlaşılır. Aynı hüküme göre, II. Selim külliyesi vakıf mütevellisinin vakfın işleri ile ilgilenmediği ve su-yolu onarımının çok daha az akça ile

<sup>38</sup> Martal, a.g.m., s.1606-1613; Orhonlu, a.g.e., s. 80.

<sup>39</sup> BOA, MD.nr.XL, s.284, hüküm, 651.; BOA, MD. nr.XLI, s.492, hüküm, 1051; BOA, MAD. nr. 3074, vr. 98-a.

<sup>40</sup> BOA, MAD. nr. 3074, vr.”gös. yer.”

<sup>41</sup> BOA, MAD. nr. 3074, vr. 100-a, 101-b.

<sup>42</sup> Martal, a.g.m., s.1613.

<sup>43</sup> BOA, MD. nr. IX, s.4, hüküm, 9.

<sup>44</sup> BOA, MD. nr. LXIV, s.185, hüküm, 475.



mümkün olmasına rağmen, fazla para harcanması gerektiği yolunda talebi bulunduğu belirtilir ve mütevellinin değiştirilmesi emredilir<sup>45</sup>.

Yine, Ereğli ve Eskiil kadılarına gönderilen H.9 Rebiülahir 987/M.15 Haziran 1579 tarihli hükümde, su-yolları ve meraları (su havzası)'nın harap olduğu şeklinde haber alındığı zikredilir ve su-yolunun tamir edilmesi istenir<sup>46</sup>.

Ayrıca, Karapınar(Sultaniye) kadısına gönderilen H.12 Şaban 987/M.4 Ekim 1579 tarihli hükümde, Karacadağ'dan Sultaniye'ye gelen su-yolları'nın tahrip edildiği, bazı şahısların suyu açtıkları belirtilir, bu durumun teftişi istenir, bahsedilen su-yolunu açıp zarar verenlerin tespit dilerek cezalandırılması emredilir<sup>47</sup>.

Bundan başka, Karaman beylerbeyi, Eskiil ve Sultaniye kadılarına gönderilen H.Gurre-i Rebiülahir 990/M.Mart sonu 1582 tarihli bir hükümde, Sultaniye eşrafının ve (?) köyü ahalisinin ittifakla sundukları arzda, bazı şahısların su-yolu üzerine kondukları, su musluklarını kırdıkları ve su-yolunu harap edip devre dışı bıraktıkları belirtilir; bu hükümde devamla durumun teftiş edilmesi, bu tür faaliyetlerin engellenmesi ve su-yoluna tecavüz edenlerin isimleri ile arz edilmesi istenir<sup>48</sup>.

## Kaynakça

### I. Arşiv Vesikaları (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

Maliyeden Müdevver Defterler

Nr: 242, 3074.

Mühime Defterleri

Nr: 7, 9, 36, 40, 41, 43, 47.

### II. Araştırma ve İncelemeler

Ergin Osman, *Türk Şehirlerinde İmarat Sistemi*, İstanbul 1939.

Eyice Semavi, "Sultaniye=Karapınar'a Dair", *İÜ, Ed.Fak.TD*, S.XX, (İstanbul 1965), s.116-142.

Gündoğdu Hamza, "Karapınar ve Kayalı Köyü Yakınlarındaki Yağmapınar Mescidi Hakkında", *VD. S. XVII*, (Ankara 1983), s.141-146.

Gündüz İbrahim, *Karapınar Folklorü*, Konya 1988.

-----, *Bütün Yönleri İle Karapınar*, Konya 1980.

Hinz Walther, *İslamda, Ölçü Sistemleri*, Çev. Acar Sevim, İstanbul 1990.

Karadeniz H. Basri, *Atçeken Oymakları (1476-1716)*, (Erciyes Üniversitesi Sosyal

<sup>45</sup> BOA, MD. nr. XXXVI, s.67, hüküm, 203.

<sup>46</sup> BOA, MD. nr. XXXVI, s.325, hüküm, 858.

<sup>47</sup> BOA, MD. nr. XL, s.47, hüküm, 100.

<sup>48</sup> BOA, MD. nr. XLVII, s.82, hüküm, 210.

Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri 1995.

Koman Mesud, “Karapınar -Selimiye Camii Münasebetiyle: Şair Meşami”, *KHD*, C.V, S.35, (Şubat 1941 Konya), s.2074-2077.

Martal Abdullah ,”XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda Su-Yolculuk”, *Bellekten*, C.LII, S. 205 (Aralık 1988 Ankara), s.1585-1653.

Orhonlu Cengiz, “XVI. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Su-Yolcu Kuruluşu”, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Şehircilik ve Ulaşım*, Der. Salih Özbaran, İzmir 1984.

Ögel Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C.VI, Ankara 1991.

Pakalın M.Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, İstanbul 1983.

Uludağ Osman Şevki, “Karapınardaki Selimiye Camii”, *KHD*, C.V, s. 35 (Şubat 1941 Konya), s.2071-2073.